

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Bulletin

Centra pedagogického výzkumu

Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity

2009

Editoři: Veronika Najvarová, Petr Knecht

Brno 2009

SBORNÍK PRACÍ PEDAGOGICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY Č. 239
ŘADA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE Č. 39

Recenzenti: PhDr. Jana Doležalová, Ph.D.

Mgr. Jiří Havel, Ph.D.

Copyright © Masarykova univerzita, 2009

ISBN 978-80-210-5060-0

OBSAH

Úvodem (<i>Petr Knecht a Veronika Najvarová</i>).....	5
1. Projekty na PdF MU v roce 2009	7
Aktivity Centra pedagogického výzkumu PdF MU: pohled na rok 2008 a výhled na rok 2009	
Projekt LC 06046 Centrum základního výzkumu školního vzdělávání v poločase: zpráva o naplňování dílčího cíle 6 a 7 v letech 2006-2008 (<i>Petr Knecht, Petr Najvar, Tomáš Janík</i>)	
Oponentura projektu LC 06046 Centrum základního výzkumu školního vzdělávání	
Projekt GA ČR 406/06/P037 Didaktická znalost obsahu jako klíčový koncept kurikulární reformy – závěrečná zpráva (<i>Tomáš Janík</i>)	
Aktivity směřující k podpoře didaktického a kurikulárního výzkumu na PdF MU v roce 2009 (<i>Tomáš Janík</i>)	
Aktivity přesahující PdF MU 2009 (<i>Tomáš Janík</i>)	
Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung (<i>Tomáš Janko</i>)	
2. Pedagogický a oborově didaktický výzkum	31
Pedagogický a oborově didaktický výzkum v zahraničí (2006-2008) (<i>Tomáš Janík, Tomáš Janko, Petr Knecht, Milan Kubiato, Petr Najvar, Veronika Najvarová, Simona Šebestová</i>)	
Došlo do redakce 1. dubna (<i>Anděla Ravjan</i>)	
Postoje studentov vysokých škôl k netopierom (<i>Milan Kubiato, Pavol Prokop, Jana Fančovičová</i>)	
(Pedagogický) výzkum: zaklínadlo mocných (<i>Petr Knecht</i>)	
3. Učebnice a jejich výzkum	43
Výzkum učebnic na PdF MU (<i>Petr Knecht</i>)	
Učebnice jako kurikulární projekt: nonverbální prvky v učebnicích zeměpisu (<i>Tomáš Janko</i>)	
Vizuální prostředky v učebnicích německého jazyka pro výuku reáliím: disertační projekt (<i>Karolína Pešková</i>)	
Evropa v učebnicích dějepisu (<i>Jana Stejskalíková</i>)	
Recenze (<i>Barbara Žurmanová</i>)	
Zpráva o „Intenzivním programu EFEU“ – Patras 2009 (<i>Eva Ochrymčuková, Ivana Vaculová</i>)	
Informace z CPV	

4. Možnosti zkoumání výuky 63

Postoje studentů středních škol k využívání IKT na hodinách biologie

(Milan Kubiátka, Zuzana Haláková)

Strategie učení angličtině jako cizímu jazyku u žáků prvního stupně základní školy

(Ivana Hrozková)

Na vědecké stezce *(Josef Maňák)*

Zpráva z prekonference ECER 2009 ve Vídni *(Jana Zerzová)*

XVII. konference České asociace pedagogického výzkumu *(Jana Přikrylová, Marie Doskočilová)*

5. Projekty pedagogického výzkumu 75

Projekty pedagogického (a psychologického) výzkumu podpořené grantovou agenturou České republiky v letech 1999-2009 *(Tomáš Janík, Tomáš Janko)*

Postoje studentů a učitelů k učitelství jako profesi *(Marta Rybičková)*

Implementace evropské dimenze ve vzdělávání na primární škole (E-PLIPS) —

Zpráva o řešení projektu Evropské komise Comenius 2.1 *(Petr Knecht, Tomáš Janík)*

Po stezce k vrcholům, anebo do strže? *(Josef Maňák)*

Spolupráce Centra pedagogického výzkumu PdF MU s Výzkumným ústavem pedagogickým Praha *(Tomáš Janík)*

Recenze *(Ivana Hrozková)*

Zpráva z konference ECER 2009, Vídeň *(Simona Šebestová)*

Zpráva z Celofakultní mezioborové konference doktorských studijních programů PdF MU *(Kateřina Pěčková)*

3. mezinárodní konference o videotréninku interakcí VTI *(Dana Šmerdová)*

The Power of Video Studies in Investigating Teaching and Learning

in the Classroom III. – zpráva z workshopu *(Eva Minaříková, Sonia Šamalíková)*

Postoje študentov vysokých škôl k netopierom

Milan Kubiátko, Pavol Prokop,
Jana Fančovičová

V tomto príspevku sú stručne popísané výsledky výskumu. Kompletný článok je uverejnený v časopise *Anthrozoös*¹⁾.

Niektoré živočíchy vyvolávajú v ľuďoch strach a obranné správanie (Öhman 1986), pretože mohli byť pre ľudí nebezpečné v prehistorickej dobe (Shepard 1997). Na druhej strane, ľudia majú často strach z neškodných „hnusných“ zvierat ako sú napríklad šváby, pavúky, potkany a netopiere (Matchett, Davey 1991). Vyhybanie sa neškodným zvieratám môže mať tri príčiny. Prvou je strach zo zvierat, ktoré sú priamo alebo nepriamo spojené s prenosom choroby (netopiere, potkany, myši). Druhou príčinou je nechuť k pokryvu tela – sliz, ktorý vyvoláva odpor k týmto zvieratám u niektorých ľudí (slimáky, dáždovky). Treťou príčinou je vyhybanie sa takým zvieratám, ktoré na jednej strane môžu prenášať choroby a na druhej strane slúžia aj ako modelové zvieratá, ktoré sú spojené s chorobami prípadne s nečistým prostredím (Matchett, Davey 1991).

Netopiere patria spolu s hmyzom, myšami a hadmi medzi zvieratá z ktorých majú ľudia najčastejšie fobický (chorobný) strach (Robins, Regier 1991). Strach z netopierov môže byť spôsobený s ich spájaním kvôli prenášaniam parazitov a rôznych chorôb, najčastejšie besnoty. Tiež médiá prezentujú netopiere ako zvieratá, ktorých sa treba báť (Whitaker, Douglas 2006). Pravda je však taká, že veľmi malé množstvo netopierov je nakazených a predstavuje nebezpečenstvo pre ľudí (Olnhausen, Gannon 2004). Hororové filmy prezentujú netopiere ako upírov, skutočnosť je

však taká, len 3 z 1000 druhov netopierov sa živí krvou iných zvierat a ani tieto druhy nepredstavujú pre človeka nebezpečenstvo (Mayen 2003).

Ďalším dôvodom, prečo netopiere nepatria medzi obľúbené zvieratá môže byť fakt, že ľudia preferujú zvieratá, ktoré sú im podobné morfológickou stavbou, na rozdiel od zvierat, ktoré sú značne odlišné a následne sú hodnotené negatívne (Knight et al. 2003).

Jedným z dôvodov, pre ktorý môžu byť netopiere hodnotené negatívne je aj ich spôsob života. Sú to nočné živočíchy, cez deň sa ukrývajú na ťažko prístupných miestach. Ich spôsob života bol dlho záhadou aj pre vedeckých pracovníkov a pre mnohých ľudí je záhadou doteraz a kvôli nízkej úrovni vedomostí vznikali o netopieroch rôzne mýty. Preto nie je prekvapujúci negatívny postoj ľudí k týmto živočíchom, kvôli nedostatku vedomostí o nich (Bjerke, Østdahl 2004). Mýty resp. alternatívne koncepcie o prírodných javoch sa líšia od vedeckých konceptov. Alternatívne koncepcie sa líšia v závislosti od veku, mentálnych schopností, pohlavia a tiež aj od prostredia, v ktorom jedinec žije. Alternatívne koncepcie sú často hlboko zakorenené v myšliach ľudí a ťažko odstrániteľné klasickými vyučovacími metódami. Učitelia môžu byť preto jeden z faktorov zodpovedných za nesprávne pochopenie učiva žiakmi (Yip 1998). Budúci učitelia by preto mali mať správne vedomosti o zvieratách, neovplyvnené mýtmi.

Výskum sa zamerával na zistenie vzťahu medzi postojmi, vedomosťami a vierou v mýty o netopieroch u študentov vysokých škôl. Vo výskume boli porovnávaní študenti, ktorí študujú biológiu a tí, ktorí biológiu neštudujú.

Vo výskume sa overovala platnosť troch hypotéz:

1. Slabé vedomosti a viera v mýty o netopieroch budú mať za následok negatívne postoje k tejto skupine živočíchov.
2. Dievčatá budú mať negatívnejšie postoje k netopierom v porovnaní s chlapcami.
3. Mýty o netopieroch budú rovnaké u študentov, ktorých študijným odborom je biológia

¹⁾PROKOP, P.; FANČOVIČOVÁ, J., KUBIÁTKO, M. Vampires are still alive: Slovakian students' attitudes toward bats. *Anthrozoös*, 2009, roč. 22, č. 1, s. 19 – 30.

v porovnaní so študentmi, ktorí biológiu neštudujú.

Ako merný nástroj bol použitý 5-stupňový škálovací dotazník Likertovho typu. Dotazník obsahoval 57 položiek, ktoré boli formulované pozitívne aj negatívne (Oppenheim 1999). Negatívne položky boli pri vyhodnocovaní prekódované opačne.

Validitu dotazníka overovali dvaja profesori zoológie, ktorí skontrolovali správnosť položiek a tiež dvaja učitelia biológie. Na základe ich pripomienok bol dotazník upravený na verziu, ktorá sa použila vo výskume.

Výsledky získané vo výskume boli podrobené faktorovej analýze, na základe ktorej bolo stanovených 5 nezávislých faktorov/dimenzií. Faktory boli pomenované nasledovne:

1. Negativistická dimenzia;
2. Vedecká dimenzia;
3. Ekologická dimenzia;
4. Vedomosti;
5. Mýty.

Reliabilita celého dotazníka aj jednotlivých dimenzií bola zameraná prostredníctvom Cronbachovho alpha. Cronbachovo alpha dotazníka dosahovalo hodnotu 0,93, čo indikuje vysokú reliabilitu. Jednotlivé dimenzie dosahovali akceptovateľnú hodnotu reliability (0,63 – 0,92), akurát pri dimenzii Vedomosti bola hodnota $\alpha = 0,56$.

Vzorku tvorilo 236 študentov z dvoch slovenských univerzít. Keďže výskum sa uskutočnil na fakultách s pedagogickým zameraním, kde prevládajú dievčatá, bolo nemožné získať rovnaký pomer pohlaví. Počet chlapcov vo vzorke bol 77 a počet dievčat 159. Viac ako 40 % študentov bolo označených ako biológovia a zvyšní nemali vo svojej aprobácii tento predmet.

Dotazník bol administrovaný študentom počas prednášok, bolo im vysvetlené, že sa nejedná o test. Vyplnenie dotazníka zabralo maximálne 20 minút. Medzi študentov bolo distribuovaných 250 dotazníkov, vrátilo sa 236. Návratnosť bola približne 94 %.

Celková úspešnosť vo vedomostnej dimenzii bola 42,3 %. O málo úspešnejší boli študenti pri dimenzii, ktorá sa týkala mýtov o netopieroch (43 %). Pri vyhodnocovaní postojov k netopierom, najvyššie skóre bolo dosahované v Ekologickej dimenzii a najnižšie v Negativistickej dimenzii. Použitím viacfaktorovej analýzy rozptylu (MANOVA) bol zistený štatisticky významný rozdiel vo výsledkoch medzi chlapcami a dievčatami vo všetkých dimenziách okrem Vedeckej. Chlapci dosahovali vo všetkých dimenziách vyššie skóre ako dievčatá. Týmto zistením sa potvrdila jedna z hypotéz, kde bol predpoklad negatívnejšieho postoja dievčat k netopierom v porovnaní s chlapcami. Poslucháči biológie dosahovali štatisticky lepšie skóre vo všetkých sledovaných dimenziách okrem mýtov, na základe čoho sa potvrdila ďalšia hypotéza, keďže bol predpoklad, že biológovia sa nebudú líšiť vo výsledkoch od nebiológov pri mýtoch o netopieroch.

Ďalej bol zistený pozitívny vzťah medzi všetkými sledovanými dimenziami. Najväčšia korelácia ($r = 0,61$) bola medzi vedeckou a negativistickou dimenziou, čo naznačuje, že strach z netopierov je ovplyvnený záujmom študentov o biológiu netopierov. Vzťah medzi vedomosťami, mýtmi a postojmi potvrdzuje poslednú hypotézu, že viera v mýty o netopieroch a slabé vedomosti vyúsťia do negatívneho postoja k tejto skupine živočíchov.

Literatura

- BJERKE, T.; ØSTDAHL, T. Animal-related attitudes and activities in an urban population. *Anthrozoös*, 2004, roč. 17, s. 109–129.
- KNIGHT, S.; NUNKOOSING, K.; VRIJ, A.; CHERRYMAN, J. Using grounded theory to examine people's attitudes toward how animals are used. *Society & Animals*, 2004, roč. 11, s. 307–327.
- MATCHETT, G.; DAVEY, G. C. L. A test of a disease-avoidance model of animal phobias. *Behaviour Research and Therapy*, 1991, roč. 29, s. 91–94.
- MAYEN, F. Haematophagus bats in Brazil, their role in rabies transmission, impact on dđ health, livestock industry and alternatives to an indiscriminate reduction of bat population. *Journal of*

- Veterinary Medicine*, 2003, roč. 50, s. 469–472.
- ÖHMAN, A. Face the beast and fear the face: Animal and social fears as prototypes for evolutionary analyses of emotion. *Psychophysiology*, 1986, roč. 23, s. 123–145.
- OLNHAUSEN, L. R.; GANNON, M. R. An evaluation of bat rabies prevention in the United States, based on an analysis from Pennsylvania. *Acta Chiropterologica*, 2004, roč. 6, s. 163–168.
- OPPENHEIM, A. N. *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*. London: Continuum International Publishing Group, 1999.
- ROBINS, L. N.; REGIER, D. A. *Psychiatric Disorders in America*. New York : The Free Press, 1991.
- SHEPHARD, P. *The Others*. Washington, DC : Island Press, 1997.
- WHITAKER , J. O.; DOUGLAS, L. R. Bar rabies in Indiana. *Journal of Wildlife Management*, 2006, roč. 70, s. 1569–1573.
- YIP, D. Y. Identification of misconceptions in novice biology teachers and remedial strategies for improving biology learning. *International Journal of Science Education*, 1998, roč. 20, s. 461–477.

(Pedagogický) výzkum: zaklínadlo mocných

Petr Knecht

V roce 2008 zpracovalo CPV PdF MU analýzu nálezů českého pedagogického výzkumu v oblasti kurikula, výuky, školního klimatu a učitelského vzdělávání (srov. Janík a kol. 2008), která slouží jako podkladový materiál pro dokument, který vyhodnocuje, do jaké míry byly naplněny cíle stanovené v roce 2001 v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice neboli v Bílé knize (srov. Analýza 2009). Zmíněná podkladová analýza Janíka a kol. (2008) přinesla několik zajímavých poznatků, z nichž např. vybíráme: „Ukazuje se,

že existují rezervy ve využívání moderních didaktických postupů a technik (např. kooperativní učení, konstruktivismus) ve výuce, stejně jako ve využívání moderních médií. Jak ukazují nejen mezinárodní srovnávací výzkumy, čeští žáci mají poměrně dobré znalosti, avšak problémy jim dělají úlohy vyžadující aplikaci znalostí v nových situacích a úlohy experimentální. Co se čtenářské gramotnosti týče, největší obtíže činí žákům vyhledat v textu informace a samostatně argumentovat. Tyto výsledky pravděpodobně pramení z povahy výuky, jaká v českých školách převažuje, tj. výuka zaměřená na pasivní pamětné přejímání poznatků. ... Ve výzkumu klimatu školy a třídy se naznačuje, že klima třídy se v roce 2000/2001 oproti 90. létům 20. stol. poněkud zhoršilo. ... Problémem, který se patrně promítá i do kvality výuky, se stává nekázeň a nevhodné chování žáků. Co se šikany týče, nejběžnější formou šikany bylo nadávání a zesměšňování, nejčastější reakcí na šikanující bylo jejich ignorování; oběti téměř v polovině případů nikomu neřekly, že byly šikány. “ (Janík a kol. 2008, s. 51 – 52).

Výše uvedené úryvky z textu poměrně obsáhlé analýzy ukazují, jak je snadné obdobné analýzy zneužít například k vyvolání paniky kvůli nízké kvalitě vzdělávání v České republice. Závěry plynoucí ze seriózně připravené analýzy pedagogického výzkumu tak mohou být vinou jejich necitlivé interpretace a vytržení z kontextu paradoxně zneužity například pro politická aj. rozhodnutí, která mohou mít zásadní dopady. Na aktuální tendence zneužívat zjištění založená na výzkumných datech k obhajobě nesmyslných tvrzení a rozhodnutí již dříve poukázal např. Štech (2008). Zatímco média a samozvaní reformátoři jednoznačně nadřazují praktické zkušenosti (zejména tzv. příklady dobré praxe) bez ohledu na kontexty a bez hlubší teoretické analýzy, profesionálové se opírají o neběžné, hluboké, teoreticky založené a v relativně dlouhé přípravě osvojené poznatky. Je tedy logické, že média a samozvaní reformátoři na jedné straně a profesionálové a experti na straně druhé pravidelně docházejí k rozdílným interpretacím totožných výzkumných zjištění.